

УДК 327

НАТО в геополітичних інтересах Канади

А.І. БЕРЕГОВИЙ

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ,
Україна, E-mail: art.beregovoy@gmail.com

Авторське резюме

Канада, як одна з країн-засновниць, відіграє активну роль у діяльності НАТО з моменту заснування організації до сучасного етапу. Канадські військові сили беруть участь у міжнародних миротворчих операціях, боротьбі з тероризмом та підтриманні безпеки у трансатлантичному регіоні. Незважаючи на тісні взаємовідносини з США, як у військовій, політичній та економічній сферах, Канада завжди прагнула проводити самостійну політику всередині НАТО. Окремого розгляду заслуговує перетин національних інтересів Канади та розширення впливу НАТО на арктичний регіон. Позиція Канади щодо ролі НАТО в Арктиці досить суперечлива. Канада побоюється посилення впливу в арктичному регіоні тих країн-членів НАТО, які, як у випадку з Великобританією, не є арктичними державами. Канада вже тривалий час пропагує ідею про перетворення альянсу в світову організацію нарівні з ООН, яка поставить перед собою мету забезпечувати безпеку в усьому світі. По суті Канадою ставиться завдання по створенню такого собі «світового жандарма», який матиме сучасні сили спеціального реагування, призначені для участі в конфліктах в різних точках світу. Також можливий і інший сценарій – збереження НАТО у вигляді «євроцентристського гібрида» з колишнім фокусом на європейську безпеку.

Ключові слова: Канада, НАТО, трансатлантичний регіон, колективна безпека, міжнародний тероризм, миротворча операція, арктичний регіон.

NATO in Canada's geopolitical interests

A.I. BEREGOVYI

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnepropetrovsk, Ukraine
E-mail: art.beregovoy@gmail.com

Abstract

Canada, as one of the founding countries, plays an active role in NATO since its establishment and till the modern stage. Canadian military forces participate in international peacekeeping operations, counter-terrorism and maintaining security in the transatlantic area. Despite the close relationship with the US as a military, political and economic areas, Canada has always tried to conduct an independent policy within NATO. Canada national interests and NATO influence expand overlapping on the Arctic region deserves special attention. Canada's position on the role of NATO in the Arctic rather contradictory. Canada fears the growing influence in the Arctic region of the NATO member countries, which are not the Arctic states as in the case of Britain. Canada has long been promoting the idea of the alliance's transformation into the global organization like the United Nations Organization, which set a goal to provide security around the world. In fact, Canada seeks the creation of a «world policeman» who has modern special forces intended to participate in conflicts in different parts of the world. Also there is another scenario - the preservation of NATO as a «Eurocentric hybrid» with the former focusing on European security.

Keywords: Canada, NATO, the transatlantic region, collective security, international terrorism, peacekeeping operations, the Arctic region.

Постановка проблеми. Канада з самого початку існування НАТО відіграла активну роль у розвитку та діяльності організації, маючи намір створити протизагрози домінуванню США. Після закінчення Холодної війни та зникнення загрози з боку Радянського Союзу, головна активність НАТО та Канади, зокрема, були направлені на підтримання міжнародної безпеки шляхом проведення миротворчих операцій та боротьби з міжнародним тероризмом. Окремого розгляду потребує проблематика перетину інтересів щодо арктичного регіону. Канада прагне залишити Арктику в сфері власних національних інтересів, та, зважаючи на деякі невирішені суперечки з Данією, втручання НАТО в арктичні справи може досить ускладнити реалізацію національної стратегії Канади.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема ролі Канади в діяльності НАТО активно розглядають як північноамериканські науковці та аналітики, так і російські та українські. С.Ф. Молочков [6], Е.Т. Комкова [4], І.І. Судак [8] у своїх працях розглядають трансформаційні процеси НАТО та їх вплив на зовнішню політику Канади. В.Н. Конишев [5] та А. Шапаров [9] приділяють увагу Арктиці у взаємодії Канади та НАТО. Серед канадських і американських дослідників слід виділити Дж. Біссета [2], Л. Коффі [12], Дж. Гранацштейна [14] та М. Карнея [11]. Змістовною науковою працею є колективна монографія провідних українських та зарубіжних учених за редакцією доктора політичних наук Г.М. Перепелиці [1]. У статті В. Навроцького розглянуто еволюцію підходів НАТО щодо боротьби з тероризмом, проаналі-

© А.І. Береговий, 2015

зовано основні антитерористичні операції [7].

Мета дослідження – проаналізувати роль НАТО в геополітичних інтересах Канади з моменту заснування організації та до сучасного етапу.

Виклад основного матеріалу. Канада є однією з країн-засновників Організації Північноатлантичного договору (НАТО) і активним членом цього альянсу. Ще в період створення НАТО канадські дипломати відігравали важливу роль у розробці Вашингтонського договору. Членство Канади в альянсі зробило цей Союз повністю «атлантичним», а також дозволило контролювати половину арктичного простору. Оттава також була зацікавлена в цьому альянсі. Зокрема, Канада вважала, що НАТО міг би стати противагою США і забезпечити Оттаві деяку свободу дій у відносинах зі своїм потужним південним сусідом.

Головною військовою загрозою в роки Холодної війни офіційно визнавалась небезпека радянсько-американського ядерного конфлікту, куди Канада була б неминуче втягнута завдяки своєму унікальному географічному положенню – між СРСР і США. У правлячих колах цієї країни склалася впевненість у тому, що національна безпека може бути найкраще забезпечена не власними зусиллями, а через систему колективної безпеки. Канаду, яка не має претензій на світове панування, цілком влаштувала допоміжна роль у військових союзах НАТО і НОРАД, що розглядалася як необхідна і достатня умова забезпечення національної безпеки. Установка на колективну безпеку дозволяла Канаді мінімізувати власні військові зусилля, які б могли виявитися для неї непопулярними, враховуючи величезну територію, протяжні кордони, при обмеженості людських ресурсів. Участь у військових блоках і угодах (НАТО і НОРАД), а також виконання міжнародних зобов'язань стали непорушними основами військово-політичного курсу цієї країни в період Холодної війни.

Незважаючи на тісні взаємовідносини з США, як у військовій, політичній та економічних галузях, Канада завжди прагнула проводити самостійну політику всередині НАТО. Так, незважаючи на блокаду Куби в 60-х роках, Оттава продовжувала підтримувати економічні та дипломатичні відносини з цією країною. Під час війни на Балканах Канада виступала з критикою нанесенню бомбових ударів по сербах. Вона також засудила Вашингтон за несанкціоновану Організацією Об'єднаних Націй військову операцію проти режиму Саддама Хусейна. Проте канадське керівництво повністю підтримує всі програми НАТО, спрямовані на нарощування могутності об'єднаних збройних сил блоку [3].

Розпад Радянського Союзу і закінчення біполярного протистояння виключили військову загрозу безпеки Канади, що й було офіційно

визнано. У Білій книзі «Канада у світі» 1995 р. уряд розглядав національну безпеку в контексті широкого тлумачення терміна «міжнародна безпека», приділяючи особливу увагу таким її аспектам, як масові міграції, етнічні та конфесійні війни, тероризм, виснаження природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища. Як практично у всіх попередніх урядових документах такого формату, в Білій книзі 1995 р. підкреслювалося значення НАТО для збереження стабільності в світі та Європі. У той же час було заявлено, що поява нових загроз, таких як міжетнічні конфлікти в Югославії, викликає необхідність перегляду завдань і членського складу Північноатлантичного блоку, чого й буде домагатися Канада [6]. Зникнення радянської загрози в якості цементуючої основи єдності НАТО породило в Канаді надію на посилення в його діяльності невійськових компонентів. На думку одного з найвідоміших дослідників зовнішньої політики Канади Д. Хегланда, з'явилися передумови для перетворення цієї організації в «НАТО канадської мрії», більше орієнтованої на політичні, ніж на військові цілі» [11]. При створенні НАТО делегація Канади була розробником та ініціатором статті II Північноатлантичного договору, відомої як «канадська», в якій говорилося про необхідність розвитку економічного і політичного співробітництва між країнами-членами. Спроби активізувати економічний напрямок у рамках НАТО тривали і пізніше, але не принесли відчутних результатів. Після розпаду біполярної системи міжнародних відносин Канада енергійно просуvala ідеї взаємодії з країнами Центральної та Східної Європи, працюючи в нових структурах і програмах НАТО – Раді Північноатлантичного співробітництва (North Atlantic Cooperation Council) і «Партнерство заради миру». Однак цей потенціал взаємодії також не було використано до кінця через косовські події 1999 р. Канадські політики, експерти, представники громадськості, які брали участь в обговоренні стратегічної концепції та принципів діяльності НАТО, звертали увагу на три принципово важливих положення.

По-перше, було формулювання нових цілей. Спочатку ця організація створювалася для колективної самооборони одного або кількох членів у разі збройного нападу. Відповідно до документа 1999 р. вона брала на себе відповідальність за підтримання миру і стабільності у всьому євроатлантичному регіоні. А це означало, що НАТО ставав структурою, уповноваженою втручатися в конфлікти і кризи за межами території її членів, що й підтвердили косовські, а пізніше афганські події.

По-друге, був значно розширений спектр діяльності. Боротьба із тероризмом, організованою злочинністю, наслідками екологічних катастроф і соціальною нестабільністю також

були визнані сферами діяльності НАТО. Таке трактування викликало сумніви у деяких фахівців, які вважали, що у Канади може виявитися недостатньо ресурсів для виконання нових зобов'язань.

По-третє, досвід участі країн НАТО у військових конфліктах показав, що ключовий принцип консенсусу всіх членів при прийнятті рішень не завжди дотримувався на практиці. Гнучкість у наданні можливостей вибору прийнятних для членів розмірів і форм участі у військових діях дозволяє керівництву НАТО зберігати єдність, не порушуючи при цьому інтересів окремих держав. Така тактика, на думку професора Д. Бленда з Університету Квінз, дуже приваблива для Канади, яка цінує певну свободу маневру і можливість відступу від лінії автоматичної підтримки натовської солідарності [10, с. 118].

З 1989 року Канада брала участь у багатьох миротворчих операціях, що проводяться, в тому числі під егідою НАТО. Найбільшою з них стала місія в Афганістані, в якій Канада брала участь з 2001 по 2011 рр. Крім цього, канадські військовослужбовці були задіяні в натовській операції на Балканах у складі сил KFOR та SFOR. Так, за період з 1992 по 2004 рр. сорок тисяч канадських військовослужбовців брали участь у місії в Боснії. Оттава також виділила значні фінансові кошти в фонд місії НАТО з підготовки сил безпеки Іраку. Сім винищувачів, а також чотири допоміжних літаків ВПС Канади взяли участь у повітряній операції НАТО проти лівійського режиму.

Канадське міністерство оборони проводить переговори про встановлення своєї військової присутності в різних країнах світу, зокрема в Сенегалі, Південній Кореї, Кенії, Сінгапурі та Кувейті. Це робиться для підвищення можливостей Канади щодо участі в міжнародних місіях, в тому числі і натовських. Створення баз (хай і невеликих) у вищевказаних країнах дозволить їм більш оперативно реагувати на запобігання конфліктів та підтримання миру в тих частинах світу, де їх допомога може потенційно знадобитися.

Вересневі терористичні акти 2001 року в Нью-Йорку в значній мірі вплинули на сучасну військову доктрину Канади. Рідко коли програмна промова канадських лідерів у НАТО обходиться без згадки світового тероризму як головної загрози безпеці Канади [2]. У даний час Канада активно нарощує свій військовий потенціал, зокрема флот і сили швидкого реагування. Роль Канади в НАТО зараз досить велика і з часом буде тільки збільшуватися. Деякі аналітики пов'язують це і з тим, що Канада поступово перетворюється на форпост Північноатлантичного союзу в боротьбі за багатства надр Арктики [15].

Канада завжди охоче надає свої великі території і повітряний простір для навчань країн

НАТО та різноманітних тренувальних польотів. Особливу увагу звертають на себе щорічні навчання «по захисту суверенітету» в Арктиці, під кодовою назвою «Нанук», які проводяться з 2007 року. Ці навчання, в яких беруть участь до 1000 канадських військовослужбовців, в 2011 році вперше були проведені у відповідь на претензії Росії щодо Арктики, зокрема в питаннях приналежності хребтів Ломоносова і Менделєєва [5].

У національних арктичних стратегіях держав-членів НАТО економічні інтереси чітко домінують над політичними і військовими. Більшість канадських нафтових компаній беруть активну участь у розвитку неочищеної нафти та природного газу, а рівень їхніх інвестицій на дослідження та розвиток родовищ за останні роки значно підвищився, і на сучасному етапі оцінюється в десятки мільйонів доларів [8].

Позиція Канади щодо ролі НАТО в Арктиці досить суперечлива. Канада побоюється посилення впливу в арктичному регіоні тих країн-членів НАТО, які, як у випадку з Великобританією, не є арктичними державами. Експертами Heritage Foundation (США) висловлюється припущення, що саме Канада, переслідуючи свої національні інтереси, не допустила того, щоб Арктика була згадана в доктринальних документах НАТО – Стратегічної Концепції 2010 р. і Чиказької декларації 2012 р. [12].

Посилення активності Альянсу в арктичному регіоні може розвиватися за двома основними сценаріями. Перший, сценарій «негативної безпеки», пов'язаний з наростанням військових ризиків і загроз між Альянсом та державами нечленами НАТО. Наслідком реалізації даного сценарію з великою часткою ймовірності стане мілітаризація арктичного регіону, охолодження міждержавних відносин і поступове згасання діяльності регіональних міжнародних організацій, таких як Рада Баренцева / Євроарктичного регіону (РБЕР) і Арктична Рада. Другий сценарій «позитивної безпеки» передбачає використання потенціалу НАТО для розширення міжнародного співробітництва та формування режиму регіонального управління [4].

Отже, потреби глобального управління в Арктиці, які сформувалися до початку ХХІ ст. у провідних країн світу, не можуть бути реалізовані за рамками вирішення проблем військової безпеки.

У цьому зв'язку актуалізація арктичної проблематики, домінуючим у світі військово-політичним блоком, дає можливість сформулювати нову, засновану на позитивній безпеці, архітектуру міжнародних відносин в Арктиці, де провідна роль найімовірніше дістанеться Канаді.

НАТО залишається найуспішнішим військовим альянсом у сучасній історії. Завдяки досвіду на Балканах, в Афганістані та Лівії

НАТО розробила нові навички та можливості адаптуватися до нових ризиків. Однак НАТО, як і раніше, містить невикористані технічні ресурси, які можуть об'єднати збройні сили, зробити витрати на оборону раціональнішими, інфраструктуру безпечнішою та спрямування сили простішим [14].

Якщо зарубіжні військові операції залишаться на порядку денному НАТО, в майбутньому участь у них Канади представляється їм проблематичним. У цьому переконують негативні результати афганської операції – чималі людські та фінансові втрати, підлив військового потенціалу країни, нездійсненні надії на підвищення її політичного впливу всередині альянсу. Більш привабливим може виявитися інший сценарій – збереження НАТО у вигляді «євроцентристського гібриду» з колишнім фокусом на європейську безпеку. Такий варіант дозволить Оттаві підтримувати свою залученість в європейські справи при мінімальному військовому вкладі. Вельми вірогідним може бути також відродження її участі в традиційних операціях з підтримання миру під егідою ООН або в рамках так званих коаліцій бажаних (coalitions of the willing), які утворюються для виконання певного завдання і на обмежений час [8].

Висновки. Канада вже тривалий час пропонує ідею про перетворення альянсу в світову організацію нарівні з ООН, яка поставить перед собою мету гарантувати безпеку в усьому світі.

По суті, Канадою ставиться завдання по створенню такого собі «світового жандарма», який матиме сучасні сили спеціального реагування, призначені для участі в конфліктах у різних точках світу.

Переважає більшість канадців (понад 80%) підтримують участь своєї країни в НАТО і вважають за необхідне використати цю організацію для боротьби з тероризмом та іншими новими загрозами світу. Лише одна третина респондентів поділяє точку зору про те, що дії регіональних військових організацій заважають ООН ефективно виконувати свої функції [6]. Ці дані, а також наведені аргументи експертів дають підстави вважати, що принцип колективного забезпечення безпеки і приналежність до НАТО залишаться стійкими елементами зовнішньої політики Канади в довгостроковій перспективі. Отже, хоча домінуючий вектор канадської геополітики направлений на Арктичний регіон, Канада продовжує вести активну політику щодо сприяння відновлення миру в європейській частині світу. Оттава надає значну матеріальну та гуманітарну допомогу Україні, а також посилює військову присутність НАТО в Середземноморському регіоні для демонстрування підтримки сил союзників.

Канада відіграє важливу роль у діяльності НАТО задля підтримки миру в Трансатлантичному регіоні. Підтримуючи ініціативи НАТО, Оттава в той же час сповідує захист власних національних інтересів в Арктиці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Асиметрія міжнародних відносин [Текст] / за ред. Г.М. Перепелиці, О.М. Субтельного. – К.: Видавничий дім «Стилос», 2005. – 555 с.
2. Бісет Дж. Канаді слід прагнути «старого» НАТО [Електронний ресурс] / Дж. Бісет. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ukr/files/category_journal/NSD106_ukr_6.pdf
3. Информационно-аналитический портал «НАТО.рф». Взаимодействие Канады и НАТО [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://нато.рф/ru/canada.html>
4. Комкова Е.Т. Внешняя политика Канады между прошлым и будущим [Текст] / Е.Т. Комкова // США и Канада. – 2004. – № 7. – С. 101-106.
5. Конышев В.Н. Арктика в международной политике: сотрудничество или соперничество? [Текст] / В.Н. Конышев, А.А. Сергунин. – М.: РИСИ, 2011. – С. 93.
6. Молочков С.Ф. Канада, НАТО и Россия: некоторые рассуждения [Текст] / С.Ф. Молочков // США и Канада. – 1998. – № 2. – С. 87-93.
7. Навроцький В. Еволюція стратегічних підходів НАТО до боротьби з тероризмом [Текст] / В. Навроцький // Вісник Львівського ун-ту. Сер. міжнар. відносин. – 2009. – Вип. 26. – С. 63-69.
8. Судак І.І. Трансформаційні процеси Північноатлантичного Альянсу та їх вплив на подальший розвиток Канади [Електронний ресурс] / І.І. Судак. – Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/p07/sudak.pdf>
9. Шапаров А. НАТО и новая повестка дня в Арктике [Электронный ресурс] / А. Шапаров. – Режим доступа: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2375#top
10. Bland D. Canada and Military Coalitions / D. Bland // Geopolitical Integrity / Ed. by H. Segal Montreal. – Institute for Research and Public Policy, 2005. – P. 105-150.
11. Carney M. Canada in a Multi-Polar World. Remarks by M. Carney, Governor of the Bank of Canada, Presented to the Canadian Club of Ottawa. Ottawa, Ontario. 16.05.2011. [Electronic resource]. – Regime to access: <http://www.bis.org/review/r110517d.pdf>
12. Coffey L. NATO in the Arctic: Challenges and Opportunities [Electronic resource] / L. Coffey. – Regime to access: <http://www.heritage.org/research/reports/2012/06/nato-in-the-arctic-challenges-and-opportunities>
13. Crane D. The Need to Plan for a Multi-Polar World [Electronic resource] / D. Crane // The Embassy. 1.06.2011. – Regime to access: <http://www.embassymag.ca/page/view/crane-06-01-2011>
14. Granatstein J. Is NATO Still Necessary for Canada? [Electronic resource] / J. Granatstein. – Regime to ac-

cess: www.acus.org/files/publication_pdfs/403/ACUS_TripleCrown_SAGIB.pdf

15. Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation [Electronic resource]. – Regime to access: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>

Стаття надійшла до редакції 25.07.2015

REFERENCES:

1. *Perelytsya G. M.* Asymetriya miznarodnyh vidnosyn (Asymmetry of International Relations). Kyiv, «Stylos», 2005, pp. 555
2. *Bisset James*, Kanadi slid pragnuty starogo NATO (Canada should seek the «old» NATO). Regime to access: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/NSD106_ukr_6.pdf
3. Informathionno-analiticheskiy portal «NATO.rf» Vzaimodeystvee Kanady I NATO (Interaction Kanady and NATO). Regime to access: <http://nato.pf/ru/canada.html>
4. *Komkova E.T.* Vneshnyaya politika Kanady mezdy proshlim I buduschim (Canada's foreign policy between past and future). *USA and Canada*, 2004, no.7, pp. 101-106
5. *Konyshchev V.N.* Arctica v mezdynarodnoy politilke: sotrudnichestvo ili sopernichestvo? (The Arctic in international politics: cooperation or competition). Moscow, 2011, pp. 93
6. *Molochkov S. F.* Kanada, NATO I Rossiya: nekotorye rassuzdeniya (Canada, NATO and Russia: some considerations). *USA and Canada*, 1998, no.2, pp. 87-93
7. *Novrotskiy V.* Evolutsiya strategichnyh pidhodiv NATO do borotby z teroryzmom (The evolution of NATO's strategic approaches to fighting terrorism), Lviv, 2009, no. 26, pp. 63-69
8. *Sudak I.I.* Trasformatsiyni protsesy Pivnichnoatlantychnogo Al'yansy tai h vpluv na podalshyy rozvutok Kanady (Transformation processes of the North Atlantic Alliance and their impact on the further development of Canada). Regime to access: <http://www.kymu.edu.ua/vmv/v/p07/sudak.pdf>
9. *Shaparov A.* NATO i novaya povastka dnya v Arctice (NATO and new agenda for the Arctic). Regime to access: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=2375#top
10. Bland D. Canada and Military Coalitions / Geopolitical Integrity / Ed. by H. Segal Montreal: Institute for Research and Public Policy, 2005. P. 105-150
11. Carney M. Canada in a Multi-Polar World. Remarks by M. Carney, Governor of the Bank of Canada, Presented to the Canadian Club of Ottawa. Ottawa, Ontario. 16.05.2011 – Regime to access: <http://www.bis.org/review/r110517d.pdf>
12. Coffey L. NATO in the Arctic: Challenges and Opportunities – Regime to access: <http://www.heritage.org/research/reports/2012/06/nato-in-the-arctic-challenges-and-opportunities>
13. Crane D. The Need to Plan for a Multi-Polar World // The Embassy. 1.06.2011 Regime to access: <http://www.embassymag.ca/page/view/crane-06-01-2011>
14. Granatstein J. Is NATO Still Necessary for Canada? Regime to access: www.acus.org/files/publication_pdfs/403/ACUS_TripleCrown_SAGIB.pdf
15. Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation. Regime to access: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>

Береговий Артем Ігорович – аспірант
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, пр. Гагаріна, 72
E-mail: art.beregovoy@gmail.com

Beregovyi Artem Igorovych – postgraduate
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Av., Dnipropetrovsk, 49010, Ukraine
E-mail: art.beregovoy@gmail.com